

felül birtokában van a fenti épület szobáinak alaprajza. A lehallgatókészülék beszerelése különösebb nehézség nélkül megvalósítható, amennyiben az épület általános tatarozás alatt áll, és az épületen különböző munkások, például kőművesek, festők, villanszerelők stb. dolgoznak, ami miatt az operatív szerveink jelenléte nem igényel fedőakciót.

A fentiekkel kapcsolatban javasoljuk:

Hagyják jóvá a kapcsolatfelvételt nevezett Nagy Ferencsel annak megállapítása végett, hogy Varró melyik dolgozószobát használja, a dolgozó tanulmányozása és egy lehallgatószoba megtalálása végett. Ezen műveletek elvégzése után konkrét javaslatok fognak készülni a készülék tényleges beszerelésének módjáról.

Jóváhagyja:

Operatív tiszt

A [III.] Alosztály parancsnoka

S.k.: Papp Adalbert hadnagy

Iacob Martin őrnagy

S.k.: [olvashatatlan] főhadnagy

ACNSAS, fond Informativ, dos. 3010, vol. 1, 168–169. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.

86.

A Kolozs tartományi Securitate összefoglaló jelentése a Varró János és Lakó Elemér elleni vizsgálatról

Kolozsvár, 1957. augusztus 21.

1957. május 16-án csoportos ellenőrzési akciót indítottak a nevezettek ellen:

1. Varró János, született 1927. november 21-én Marosvécs községben, Magyar Autonóm Tartomány, István és Mária fia, magyar nemzetiségű, román állampolgárságú, foglalkozása tanár, jelenleg tanársegéd a Bolyai Egyetem Bölcsész- és Történelemtudományi Karán, lakhelye Kolozsvár, Ion Rusu utca 8.

2. Lakó Elemér, született 1929. március 10-én Kolozsánán, Kolozs tartomány, Lajos és Ezsébet fia, magyar nemzetiségű, román állampolgárságú, foglalkozása tanár, jelenleg tanársegéd a Bolyai Egyetem Bölcsész- és Történelem-tudományi Karán, lakhelye Kolozsvár, Dézsma utca 30.

Az akció olyan informatív anyagok alapján indult el, amelyekből kitűnt, hogy a fentiek ellenséges nacionalista elemek, akik felforgató akciókra képesek, amely anyagokat nyomozati anyagok is alátámasztottak. 1956. június 2-án „Gyurka” ügynök jelezte, hogy nevezett Varró Katalin, Varró János felesége, az RNK Akadémia kolozsvári fiókja Nyelvtudományi Intézet kutatója egy vele folytatott beszélgetésben többek között azt mondta:

„Gáll Ernő professzor, a Bolyai Egyetem prorektora azzal bízott meg, hogy ellenőrizsem egy szociológiai tanulmány román nyelvű fordítását, amely a két világháború közötti magyar ideológiai, irodalmi és tudományos irányzatokkal foglalkozik, és amelyet a marxista felfogás szerint állítottak össze, amely dolgo-

zattal én nem értek egyet, mert így a zsidók megpróbálják monopolizálni az erdélyi magyar kultúrát és meg akarják fosztani a magyar lakosságot kultúrájától.”

Ellenséges nacionalista beállítódását megerősíti a szintén „Gyurka” ügynök által adott 1956. október 24-i jelentés, amelyben arra hívja fel a figyelmet, hogy Varró Katalin nagyon elégedettnek mutatkozott a magyarországi ellenforradalmárok cselekedeteivel kapcsolatosan és kijelentette:

„A magyarországi nagy események után meg fogják valósítani az »Európai Föderációt«, amelybe belépne Magyarország, Jugoszlávia, Csehszlovákia, és azután meg fogják tárgyalni és meg fogják oldani Erdély kérdését, hogy legyen tagja ennek a föderációnak.”

A továbbiakban szintén „Gyurka” ügynök jelezte, hogy 1956. november 14-én beszélgetett a magyarországi eseményekről nevezett Varró Katalinnal és Gazda Ferencel (utóbbi letartóztatásban van), és miután Gazda Ferenc kijelentette, hogy teljesen egyetért a Magyar Népköztársaság lázadóival, „forradalomnak” és nem ellenforradalomnak nevezte azt, Varró Katalin a jelenlevők előtt a következőket mondta:

„Én és a férjem a magyarországi forradalom mellett állunk. A magyarországi követelések egyik szerzője Varga János budapesti professzor, legjobb barátunk. A magyarországi »forradalmárok« szocializmust akarnak, de azt akarják, hogy az oroszok menjenek ki Magyarországról. A magyarországi harc az ország függetlenségéért zajlik.”

Hasonlóan 1957. február 1-jén Varró Katalin „Gyurka” ügynök előtt kijelentette, hogy a férje vaddisznóvadászatra ment, és nem siet haza, mert nem tulajdonít semmilyen figyelmet és jelentőséget a Nagy Nemzetgyűlési képviselők megválasztásának. Ugyanez az ügynök 1957. március 1-jén jelezte nekünk: nevezett Varró Katalin azt mondta, hogy Ștefan Pașca professzor a Nyelvtudományi Intézetből kikérdezte őt a magyarországi „forradalmárok” követeléseinek szövegével kapcsolatban, amit férjétől kapott és bevitt az intézetbe, hogy nevezett Aurelia Stannal lefordíttassa. A fentiekkel kapcsolatban Aurelia Stan a következőket nyilatkozta:

„1956. október 27-én megjelent nálam Varró Katalin a magyarországi ellenforradalmárok követeléseinek szövegével, és arra kért, hogy ellenőrizsem, helyesen fordították-e le román nyelvre, mert a városi Néptanáctól és a Bolyai Egyetem IMSZ alapszervezetétől kérték /ami nem igaz¹⁰²/, amely követeléseknek ellenséges szovjetellenes tartalmuk volt.”

Nevezett Aurelia Stan arról is nyilatkozott, hogy a követelések szövegét Varró Katalin több személy körében terjesztette, hogy tudomást szerezzenek a tartalmáról. A szöveget elolvasták tehát Viorica Pamfil, Ionel Stan, Mihai Triteanu és Papilian Dumitrescu is. Szintén ebből a nyilatkozatból kitűnik, hogy Varró Katalin, amikor Tildy Zoltán és a többi magyarországi ellenforradalmár beszédeket mondott a Rádiónál, lelkesen jött az Intézetbe és kikiáltotta, hogy „Győztek!”. Az

102 Aurelia Stan megjegyzése az állambiztonsági szerveknek átadott nyilatkozatában (ACNSAS, fond Informativ, dos. 3010, vol. 1, 41–42. f.).

Aurelia Stan által elmondottakat megerősítik a nevezett Petre Neiescu által adott nyilatkozatok. A fentiek után, azaz 1957. március 22-én Varró Katalin azt mondta „Gyurka” ügynöknek:

„A férjem és én attól félünk, hogy le fognak tartóztatni minket, és nagyon aggódunk, mert az utóbbi időben sok magyart letartóztattak.”

Az ügynök által jelzettekkel párhuzamosan „Fekete Pál” és „Tóth Miklós” ügynökök is jelezték, hogy mind Varró János, mind Lakó Elemér a Magyar Népköztársaság-beli ellenforradalom idején a Bolyai Egyetem diákjai által szervezett nacionalista akciók élére álltak, és ennek kapcsán az egyetemi dolgozósobájukban több diákkal együtt külföldi rádióadókat hallgattak, amelyek az ellenforradalom eseményeiről közvetítettek, ezeket kommentálták, és rossz irányba befolyásolták a diákokat, Lakó Elemér pedig a jelenleg elítélt Dávid Gyulával együtt szervezte a kolozsvári temetőben lezajlott nacionalista tüntetést 1956. november 1-én. Lakó Elemérről szerveink azt is megállapították, hogy 1956 őszén, amikor diákok egy csoportjával tanulmányi kiránduláson vett részt Nagyréven, előttük több fasiszta és revizionista tartalmú nacionalista dalt énekelt, mint például az „Ott, ahol zúg az a négy folyó...”, a „A kerten túl virágozik egy szép rózsa”,¹⁰³ stb. című dalok. Varró Jánossal kapcsolatban „Fekete Pál” ügynök jelezte, hogy a diákoknak tartott szemináriumokon gyakran tagadja a marxista elmélet helyességét az irodalomban. Varró János és Lakó Elemér a Bölcsész- és Történelemtudományi Karról több diákot maguk mellé vonzottak, akik mind a magyarországi események alatt, mind azután továbbra is látogatják a fentieket egyénileg vagy csoportosan. Ilyen alkalmakkor különböző nacionalista, ellenséges beszélgetéseket folytatnak, és ezáltal ellenséges nacionalista és szovjetellenes hatást gyakorolnak az ide járó diákokra. Ebből a diákcsoportból többek között azonosították Kovács Júliát, Eckhart Juditot, Terdik Irént, Jancsik Pált, Mező Piroskát, mindannyian a magyar irodalom szak harmadéves diákjai, valamint Tibád Leventét, Szilágyi Domokost, Sárosi Évát, Csomafáy Ferencet és Tichy Magdát a magyar irodalom szak második évfolyamáról. Szerveink előtt a fenti diákok „Tóth Miklós” és „Fekete Pál” ügynökök révén reakciós hozzáállásukról és magatartásukról ismertek. Az egyetemen belül különböző beszélgetéseket folytatnak, ahol helyeslik a magyarországi ellenforradalmat, elítélik a szovjet hadsereg által Magyarországnak nyújtott segítséget a rend helyreállításában, és folyamatosan rágalmazzák a Kádár János elvt. vezette magyarországi forradalmi munkás-paraszt kormányt.

1957. június 15-én a letartóztatásban levő Jordáky Lajos azt nyilatkozta Varró Jánosról, hogy Varró 1956 nyarán Veres Péterrel és több, a Petőfi-körhöz tartozó fiatal íróval beszélt, majd részt vett Rajk újratemetésén.¹⁰⁴ Miután [Varró] 1956. október végén hazatért, Jordáky Lajos belépett az egyetemi szobájába, ahol az említett tanszék több munkatársa is tartózkodott. A szobában a magyarországi

¹⁰³ Szó szerinti fordításban. Az említett dal a *Gül Baba* operából az „Ott túl a rácson...” kezdetű ária.

¹⁰⁴ Az eredetiben szótévesztés: a magyar nemzetiségű nyomozótiszt „funeralii” helyett az „infumurea” szót használja (felfuvalkodás, fennhordja az orrát).

eseményeket vitatták. Lakó Elemér tanársegéd a többiekénél is izgatottabban azt mondta: „A budapesti ifjúság és diákság most harcol, és mi semmit sem teszünk a támogatásuk érdekében.” 2-3 nappal később Varró János és Lakó Elemér tanársegédek felvették a kapcsolatot Jordáky Lajossal az utóbbi irodájában, és megkérdezték tőle, hogy ismeri-e a MNK Írószövetségének programját, amit 1956. október 23-án Veres Péter író olvasott fel a budapesti Bem¹⁰⁵ szobor előtt, mivel ők rendelkezésére bocsáthatják ezt a programot.

Fentiek rendszerellenes ellenséges tevékenységét még nyilvánvalóbban dokumentálhattuk a letartóztatásban levő Varga László református pap és Dobai István földbirtokos-származású kihallgatása révén, akik belekeveredtek egy magyar revizionista csoportba, amely ellen jelenleg a BM tartományi igazgatósága folytat nyomozást. Hasonlóan tevékenységüket megerősítik Dávid Gyula letartóztatott, a Bolyai Egyetem volt tanársegédjének kihallgatási jegyzőkönyvei. Dávid belekeveredett az egyetemen bekövetkezett izgatási cselekményekbe és ügyében már érvényes ítéletet hirdettek. Varga László letartóztatott az 1957. április 29-i kihallgatási jegyzőkönyvben rámutatott, hogy a Varró Jánossal folytatott beszélgetés során a következőket mondta:

„Figyelj, többen vagyunk fiatalok, akik ha történik valami, semmiképp nem vonulunk be a hadseregbe, hanem inkább visszavonulunk a hegyekbe.”

E beszélgetés folytatásában Varró János érdeklődött Varga László /református pap/ letartóztatottól, hogy a fiatal papok segítséget nyújtanának-e a fiatalság körében betöltött szerepük és tevékenységük révén, abban az értelemben, hogy más magyar fiatalok se vonuljanak be az RNK hadseregébe egy általános mozgósítás esetén. 1956 júniusában Varga László ismét találkozott Varró Jánossal és a korábban folytatott beszélgetésre utalva emlékeztette őt a saját és mások szándékaira /akiknek személyét nem közölték Vargával/, hogy visszavonuljanak a hegyekbe fegyveres konfliktus esetén. Ismét utalva e szervezet céljára, Varró János közölte Varga Lászlóval, hogy a szervezett magyar nacionalistáknak közös, az RNK demokratikus berendezésével ellentétes céljuk, és hogy ez a csoport fegyveres konfliktus esetén a Nyugati-havasokba fog menekülni azzal a céllal, hogy ellenállást képezzen az RNK hadseregével szemben és a nyugati hadseregek érdekében.¹⁰⁶

Ez alkalomból Varró János arról érdeklődött Varga Lászlónál, hogy ismer-e valakit a református egyház vezetői közül, aki szükség esetén írásos ajánlást tudna adni nekik, amelynek segítségével hatékonyan felvehetnék a kapcsolatot a falusi református papokkal, hogy segítségüket kérjék a magyar ifjúság megszervezésében, hogy ne vonuljanak be a hadseregbe, hanem menjenek fel a hegyekbe és szervezzék meg az ellenállást. Varga Lászlót arról is kérdezte Varró, hogy a Nyugati-havasok megfelelnek-e a kitűzött célnak. Erre Varga azt válaszolta, hogy szerinte nem, mert a hegy lábának lakossága többségében román. Varró János

105 Eredetiben: Ben.

106 Utolsó mondat kézzel a margón kiemelve.

egyetértett ezzel, és Varga azt javasolta, hogy a legkedvezőbb hely a magyar nacionalisták ellenállásának megszervezéséhez a Székelyföld lenne, ahol csak magyarok laknak. Megjegyzendő, hogy Varró János a Varga Lászlóval folytatott beszélgetések során nem ismertette az utóbbival, hogy kik szervezkednek vele közösen. Amennyiben Varga szerveink előtt rámutatott, hogy a Varró Jánossal folytatott beszélgetéseket Dobai István letartóztatottal is közölte, nekilátunk utóbbi elem vizsgálatának nevezett Varró János és Lakó Elemér tevékenységének dokumentálása érdekében.

Az 1957. május 27-i kihallgatási jegyzőkönyvben Dobai István azt nyilatkozta, hogy Varrót nem ismeri személyesen, csak a Varga Lászlóval folytatott beszélgetésekből. A továbbiakban rámutatott: tudomása van arról, hogy Varró Jánosnak nagy befolyása van a Bolyai Egyetem magyar ifjúságára. Varga azt javasolta Dobainak, hogy játszon összekötő szerepet ő közte és Varró János tanársegéd között, mert ő /Dobai/ kapcsolatot teremthetne a református egyházzal Varró János érdekében. A nyomozó hatóságok kitartó próbálkozása ellenére Dobai István azt nyilatkozta, hogy nem emlékszik konkrétan arra, mit mondott neki Varga László Varró János céljairól, amelyek érdekében kapcsolatot kellett volna teremtenie a református egyházzal, csak nagyon homályosan emlékszik arra, hogy ezt valamilyen nacionalista jellegű cél érdekében kellett volna megtenni.

Azzal kapcsolatban, hogy Varga László letartóztatott lett volna az összekötő Dobai István és Varró János között, „Gyurka János” ügynök is megerősíti, akinek 1957. augusztus 18-án Varró Katalin, Varró János felesége többek között ezt nyilatkozta a Dobai-csoportban letartóztatott Gazda Ferencről:

Dobai István óvatlan ember volt, mert olyan magánnaplója volt, amelybe feljegyezte, kikkel volt politikai kapcsolata, kivel találkozott és miről beszélgettek. Ebből az emlékeztetőből a Securitate megismerte a baráti hálózatát. A férjemenek nagy szerencséje volt, mert éppen Dobai letartóztatása előtt kellett volna, hogy valaki beajánlja őt Dobainak. Hogyha Dobai letartóztatása késett volna, és megteremtődött volna a kapcsolat kettejük között, férjem szabadsága napok kérdése lett volna.

A Varró János és Lakó Elemér tanársegédek,¹⁰⁷ által folytatott szervezett tevékenységet megerősíti a Dávid Gyula elítélt elleni vizsgálati anyag is. Kérdezett rámutatott, hogy 1956. november 3-án Varró Jánossal és Lakó Elemérral találkozott a Bolyai Egyetem egyik helyiségében, és beszélgetéseket folytattak a magyarországi ellenforradalomról. Mindhárman arra a következtetésre jutottak, hogy számítani lehet a szovjet hadsereg újabb beavatkozására. Ezen beszélgetés alkalmával a fentiek úgy vélték, hogy a Szovjetunió nem fogja megengedni „Magyarország függetlenségét”, és azt a következtetést vonták le, hogy ebben az esetben a nyugati kapitalista országok is be fognak avatkozni, és így fennáll majd

¹⁰⁷ Románul „asistenți”. A román felsőoktatási rendszer felépítése: „preparator” (gyakornok), „asistent” (tanársegéd), „lector” (adjunktus), „conferențiar” (docens), „profesor universitar” (egyetemi tanár). Varró Jánost és Lakó Elemért az 1957/58-as tanév elején léptették elő adjunktussá.

az a lehetőség, hogy a két tábor között fegyveres konfliktus tör ki. Szintén e beszélgetés alkalmával a fentiek arra a következtetésre jutottak, hogy egy világháború kitörése esetén az RNK a szovjet hadsereg mellett harcolna a magyarországi ellenforradalmárok és a nyugati hadseregek ellen. Ebben a helyzetben Varró János a jelen lévő Lakó Elemérnek és Dávid Gyulának azt a javaslatot tette, hogy ne tagozódjanak be az RNK hadseregébe. Erről Dávid Gyula letartóztatott a következőket nyilatkozta:

Varró János azt mondta, hogy nekünk, magyar fiataloknak, háború esetén az a kötelességünk, hogy ne vonuljunk be az RNK hadseregébe, és fel kell menekülnünk a hegyekbe és meg kell szerveznünk magunkat, és az általunk végrehajtandó akciókkal meg kell akadályoznunk a szovjet és román hadsereg Magyarország felé haladását.

Mind Dávid Gyula, mind Lakó Elemér elfogadták ezt a javaslatot, és ezután mindhárman azokra a személyekre gondoltak, akiket még bevonhatnának ezekbe az akciókba. A beszélgetés során több személy neve is felmerült, mint például Veres Endre, a Bolyai Egyetem adjunktusa, Szigeti József docens, valamint Mitruly Miklós és Muradin László gyakornokok és mások neve is, de az összes személynél kifogásokat emeltek a csoportba való befogadásuk ellen. A beszélgetés végén abban maradtak, hogy még gondolkodnak újabb személyeken, akik megfelelőek lennének ahhoz, hogy befogadják őket a szervezetbe.

Dávid Gyula kihallgatása nem eredményezte újabb személyek nevét, akik e felforgató szervezetbe tartoztak volna, az illető azt nyilatkozta, hogy az 1956 novemberében folytatott beszélgetés után a szervezettel kapcsolatban nem beszélt sem Varró Jánossal, sem Lakó Elemérrel. A vizsgálati megfigyelés megkezdésétől mostanáig a fenti ügynököket arra utasítottuk, hogy állapítsák meg, hogy a fentiek jelenleg is folytatnak-e szervezett rendszerellenes tevékenységet, ám ennek ellenére az ügynökségnek nem sikerült megerősítenie a Varró János által kezdeményezett felforgató csoport létezését. Megjegyzendő, hogy Dávid Gyula pere alatt „Gyurka” ügynök megállapította, hogy a Varró házaspár nagyon nyugtalan volt azzal kapcsolatban, hogy Dávid Gyula beszélt-e esetleg az ő ellenséges tevékenységükről is. Ez arra készítette a Varró házaspárt és Lakó Elemért, hogy elővigyázatosabbak legyenek, és bár abban a meggyőződésben voltak, hogy Dávid Gyula semmit sem mondott, ők továbbra is arra várnak hogy kiderüljön, Varga László pere folyamán felmerülnek-e olyan negatív dolgok, amelyek veszélyeztetik szabadságukat.

Operatív nyomozó
S.k. Papp Adalbert tiszt

ACNSAS, fond Informativ, dos. 3010, vol. 1, 191–199. f. Géppel írt román nyelvű jelentés magyar fordítása.